הלכה · משנה תורה · מפרשים · קרית ספר · ספר נזיקין

קרית ספר על משנה תורה, הלכות גזילה ואבידה

רבי משה ב"ר יוסף מטראני [המבי"ט]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קרית ספר על משנה תורה, הלכות גזילה ואבידה

רבי משה ב"ר יוסף מטראני [המבי"ט]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קרית-ספר-על-משנה-תורה-הלכות-גזילה-ואבידה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ד 5
הלכה ה 5
הלכה ז 5
הלכה ט 5
הלכה י 6
פרק ב 6
הלכה א 6
פרק ג 6
הלכה א 6
הלכה ו 7
הלכה י 7
הלכה יא 7
הלכה יד 8
הלכה טו 8
הלכה טז 8
פרק ד 8
הלכה א 8
פרק ה 9
הלכה א 9
הלכה ב 9
הלכה ג 9
הלכה ט 10
פרק ו 10
הלכה א 10
פרק ז 10
הלכה א 10
הלכה ז 11
הלכה ח 11
הלכה י 11
הלכה יב 12
פרק ח 12
הלכה א 12
הלכה ב 12
הלכה ד 12
הלכה יא 13
הלכה יד 14
פרק ט 14
הלכה א 14
הלכה ד 14
פרק י 15
הלכה א 15
הלכה ד 15
פרק יא 15
הלכה א 15
הלכה ג 16
הלכה י 16
הלכה יא 16
הלכה יב 16
הלכה יג 16
הלכה יח 17
הלכה יט 17
הלכה כ 17
פרק יב 17
הלכה א 17
פרק יג 18
הלכה א 18
הלכה יא 18
פרק יד 18
הלכה א 18
הלכה ה 18

הלכה ח 19
פרק טו 19
הלכה א 19
פרק טז 19
הלכה ז 19
פרק יז 19
הלכה א 19
הלכה ח 19
הלכה יג 20
פרק יח 20
הלכה א 20

פרק א

הלכה א

אזהרת רפ שלא לגזול כדכתיב לא תגזול ואין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה דכתיב והשיב את הגזלה ובעי' דומיא דלאו דחסימה כדאמרינן לעיל ריש הלכות גניבה. ואסור לגזול כל שהוא דהוי כחצי שיעור מן התורה וכדאמר' לעיל ואפילו לגוי כדילפינן פרק הגוזל וכדאמר' לעיל בהלכות גניבה. כל הלוקח ממון חברו בחזקה הוי גזל כדכתיב ויגזול את החנית מיד המצרי וכדאמרינן במרובה:

הלכה ד

אזהרת רפא שלא לעשוק כל מי שבא ממון חברו לתוך ידו ברצון הבעלים וכבשו בחזקה ולא החזירו נקרא עשק ועל זה נאמר לא תעשוק רעך וגו' דגזל משמע שאנסו בידו מידו ממש טפי מעושק כדפי' רש"י ז"ל בהמקבל דף קי"א:

הלכה ה

מצות קצה להשיב הגזלה עצמה דכתיב והשיב את הגזילה אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר ואם אבדה או נשתנית ישלם דמיה אפילו בנאה בבירה דין תורה שיהרוס הבנין ויחזירנה כיון שלא נשתנית כדאמר' פרק הניזקין. ופחות משוה פרוטה אינו בתורת השבה וכדאמרינן פרק הגוזל דף ק"ה דלשמא תייקר לא חיישי' ואם מתחלה היתה שוה פרוטה והוזלה חייב להחזיר וכדאמר' התם.

הלכה ז

גזל את חברו בישוב לא יחזיר לו במדבר נראה דהוי תקנה מדרבנן דמדאורית' כל שהשיב לו הגזלה מ"מ יצא והחזרה שלא מדעת לכיס שאין בו כלום לא יצא ידי השבה דלא ידע ולא ממשמש ביה ולהכי ברשות גנב קאי וכדאמר' פרק הגוזל זוטא:

הלכה ט

אזהרת רפב שלא לחמוד כדכתיב לא תחמוד בית רעך וגו' ואם חמד כל דבר שאפשר לו שיקנהו והפציר בו עד שלקחהו אפילו בדמים עבר וכדתניא במכילתא מה הפרט מפורש בדבר שהוא קונה ומקנה וכו' ואין עובר עד שיקח כדכתיב לא תחמוד כסף וגו' ולקחת לך מה להלן עד שעושה מעשה אף כאן וכדא' במכילתא:

הלכה י

אזהרת רפג שלא להתאוות כדתניא לא תתאוה וגו' וכיון שחשב ועלתה בלבו היאך יקנה דבר שהתאוה עבר והמתאוה בא לידי שפיכות דמים והקונה דבר שהתאוה עובר בשני לאוין לא תחמוד ולא תתאוה:

פרק ב

הלכה א

גזלה שלא נשתנית אפילו אחר יאוש חוזרת בעצמה ואפילו מיד יורש וכדאמרינן ריש פרק הגוזל זוטא דיורש לאו כרשות לוקח דמי לקנות ביאוש ושנוי רשות אבל שינוי קונה אפילו קודם יאוש כדתניא אשר גזל אם כעין שגזל יחזיר וכו' כדאמרינן לעיל פרק א' דהלכות גניבה ויאוש כדי לא קני ובשינוי רשות קני ושינוי החוזר לבריתו אינו שינוי דאכתי כעין שגזל היא כיון שחוזר למה שהיה וגזל טלה ונעשה איל וכו' אף על גב דהוי שבח דגניבה וממילא הוי שינוי וכדאמרינן פרק מרובה דף ס"ה:

פרק ג

הלכה א

גזל חבית שוה זוז ונשברה מאליה או אבדה משלם כשעת הגזילה אף ע"פ שבשעת שבירה היתה שוה ארבעה דאשעת גזלה הוא דמחייבינן ליה וההיא שעתא זוזא הוא דשויא ואי תברא או מכרה ברשות דמריה הוקרה וההיא שעתא דתברא הוא דקגזלה לה ומשלם ארבעה כדאמרינן במרובה ובהמפקיד דף מ"ג ואם היתה שוה ארבע בשעת הגזילה ובשעת הוצאה זוז משלם ארבעה בכל גוונא כשעת גזילה וכדאמרינן לעיל גבי גניבה וחיים אחיה לקרן כעין שגנב. גזל חותל תמרים שאם ימכר אחד אחד ימכר בעשרה לא ישלם אלא תשעה כמו שימכר בבת אחת כמזיק דאין מדקדקין להיות שמין האכילה לבדה אלא שמין בית סאה כדילפי' לעיל הלכות נזקי ממון דשמין אגב שדה דמקילין בה והכא נמי אין לנו להחמיר ובהקדש משלם עשרה כדא' פרק השואל דף כ"ט וכל שהגזילה בעין אפילו נאסרה אומר לו הרי שלך לפניך וכן כל שאין בו היזק גמור דהוי כעין שגזל ואם נאבדה משלם כשעת הגזילה לפיכך אם כפר ונשבע משלם חומש ואשם כדאיפשיטא פרק הגוזל דף ק"ז דאף על גב דכפירה כהודאה הוא דהא הוי כעפרא בעלמא כיון דאי מגניב בעי שלומי ליה ממונא מעליא הוא ונמצא שתועיל לו שבועה זו להפטר ולפיכך חייב כדאמר'.

הלכה ו

המשתמש בבהמת חברו בגזל אינו חייב מן התורה לשלם שכר דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה וכיון דלא נפחתה פטור וכדאיתא התם דף צ"ו. וכן המשתמש בעבד חברו בשלא בטלו ממלאכה דניחא ליה לאיניש דלא ליסתריה עבדיה שלא ילמד דרך בטלה כדתנן התם ואם בטלו ממלאכה משלם לו כפועל ונראה דטעמא דבעבד משלם אם בטלו ובבהמה לא משלם ולא מפלגינן ביה אם בטלה או לא משום דעבד הוי טפי ברשות מריה מבהמה דאית ביה דעת והדר למריה ואי לאו משום דניחא ליה למריה דלא ליסתריה וכו' הוה חייב לשלם אפילו בשלא בטלו מה שאין כן בבהמה ולהכי קאמר בעבד לישנא דתוקף דלא חשיב גזל אלא שלפי שעה משתמש בו בתקפה שלא יברח ובבהמה נקט לשון גזל ומשום דבספינה צריך נמי תוקף רב להוציאה מיד בעלה נקט נמי לישנא דהתוקף אף על גב דהוי דינה כבהמה דאינו משלם אלא כשירד לה בתורת גזל וכדאמרינן התם. וכן הדר בחצר חברו שלא מדעתו נראה דאין חייב מן התורה אלא במה שחסר הבית כיון שלא ירד בה בתורת שכירות.

הלכה י

הצובע צמר חברו בסמנים של חברו וזל ציבעא שאין מגיע שבח הצבע לדמי הסמנין איבעיא לן התם דף ק"א אם יש שבח סמנין על גבי צמר דחזותא מילתא הוא ובהשבה דצמר קמהדר ליה סמנין או לא ולא איפשיטא.

הלכה יא

שולח יד בפקדון אפילו על ידי שליח הוי גזלן וחייב באונסיו דמדכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו וגו' משמע דאם שלח בו יד נתחייב באונסיו וכתיב על כל דבר פשע לרבות עבדו או שלוחו כדתניא סוף פרק המפקיד דף מ"ד וחשב לשלוח יד אינו חייב עד שישלח כדכתיב אם לא שלח ידו וגו' כדתנן התם לב"ה ושליחות יד אינה צריכה חסרון כדאמר רבא התם דף מ"א משום דלא תאמר שליחות יד בשומר חנם ושומר שכר ותיתי משואל דלדעת בעלים שלח בה יד לעשות מלאכתו וחייב באונסין הני דשלא לדעת לא כל שכן דחייבין אם כן למה נאמר בשתיהן חדא לומר לך שליחות יד אינה צריכה חסרון ואידך שלא תאמר דיו לבא מן הדין להיות כנדון דיו להיות כשואל מה שואל אם בעליו עמו לא ישלם אף שומרים ששלחו יד כתב קרא יתירא לחייב אפילו בבעלים וגלי רחמנא בחד והוא הדין בכולהו. הגביה הפקדון ליטול ממנו חייב אף על פי שלא נטל שהרי קנאה בהגבהה ואם הגביה כיס ליטול ממנה דינר דלא הוו גוף אחד הוי ספק סוף פרק המפקיד אי חשיב שליחות יד קודם שיטול משום דנטירותא דכיס

עדיף דנראה הוא ומשתמר ואין נוח להיות נאבד כדינר יחידי או לא חשיב שליחות יד דהא מינטר נמי תיקו ואם לא הגביה אלא מה שנטל השאר הוי עדין ברשות בעלים אלא אם כן נפסד השאר מחמת זה כגון שהחמיצה החבית מחמת שהטה אותה ונוטל ממנה רביעית וכדאמרינן התם.

הלכה יד

הכופר בב"ד בפקדון שהיתה ברשותו נעשה גזלן עליו ואף על פי שלא נשבע ואין לו דין שומר אלא חייב באונסין כדאמר רב ששת פרק הגוזל דף קכ"ה וכגון דאמרי סהדי כי כפר ליה בידי' הוה נקיט ליה וכדאמרינן התם ובריש מציעא דכופר בפקדון פסול לעדות משום דלאו לאישתמוטי הוה כופר כיון דהוה בידיה משמע דהוי גזלן משעת כפירה בב"ד כהודאה בב"ד דמחייב בה קרן וחומש ואשם ואף על פי דלא אשבע דאי אישתבע אפי' כופר במלוה נמי.

הלכה טו

השואל שלא מדעת הבעלים הוי גזלן כדאמרינן פרק הספינה דף פ"ח דקא סברי רבנן שואל שלא מדעת גזלן הוי וקנייה להתחייב בה עד שתבוא ליד הבעלים דבעינן והשיב את הגזלה והשבה ליד תינוק לאו השבה היא.

הלכה טז

החוטף משכון מיד הלוה שלא ברשות ב"ד הוי גזלן ואצ"ל אם נכנס לביתו כדכתיב בחוץ תעמוד וגו' וכדתנן פ' כל הנשבעין נגזל כיצד נכנס לבית חברו למשכנו שלא ברשות וכו' נראה דהוי גזלן כיון דכתיב בחוץ תעמוד ונכנס שלא ברשות בעלים:

פרק ד

הלכה א

דין תורה בכל טענות ממון המוציא מחברו ע"ה כדילפינן לעיל מסברא דמאן דכאיב ליה כיבא אזיל לבי אסיא כדאמרינן ריש פ' הפרה. הטוען לחברו שגזלו והודה במקצת נשבע שבועת התורה על השאר כיון שלא הוחזק גזלן בעדים וכן באומר דרך משכון לקחתי מביתך אבל נכנס לבית חברו והוציא כלים בפני עדים אין כאן שבוע' שהרי עדים ראו שגזל ולפיכך מחזיר מה שנטל וחזר וטוען על בע"ה שחייב לו כדמשמע פרק כל הנשבעין וכמו שפי' הרי"ף ז"ל בשער העשירי שם דכיון דלאו באפיה שקליה וודאי כל מאי דאיתיה בביתיה דאיניש ברשותיה ובחזקתיה קאי ולא מצי אינישׁ לאפוקיה מיניה אלא בראיה ברורה והאי דשקיל מיניה קמי עדים ולית ליה ראיה מיחייב להדורי ליה.

ואפילו ליכא אלא חד סהד' דשקל קמיה מיחייב לאהדורי דאמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכיון דאודי דשקליה הוה ליה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע דמשלם כנסכא דר' אבא דההוא דחטף נסכא קמי חד סהדא ואמר אין חטפי ודידי חטפי הוי מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע שהרי [לא] מכחיש את העד ולהכי משלם וכדאמר רבא מסתברא כוותיה דר' אבא דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם ודרשינן ולא בין היורשים והיינו כה"ג דא"ל מנה לי בידך והלה אומר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא דחייב משום דהוה ליה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ולהכי איצטריך קרא למיפטר גבי יורשין דאי אביו פטור לא צריך קרא ליורשין אלא ודאי אביו חייב משום דהתורה האמינה עד אחד לשבועה כמו שנים לממון כדתניא כל מקום ששנים מחייבין ממון אחד מחייבו שבועה וכיון שיש לא' נאמנו' לשבועה כשנים לממון יש לבעל הדין לשלם או לישבע להכחיש העד וכל שלא הכחישו כי הכא לא מצי למימר דידי חטפי אפילו בשבועה כי היכי דלא מצי למימר הכי בשנים לענין ממון וכן כל כיוצא בזה שהוא מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע בדיני דמייתי הרב ז"ל:

פרק ה

הלכה א

הקונה מן הגזלן או מסעדו לשנות הגזלה לקנותה הוי בכלל ולפני עור לא תתן מכשול שהרי הוא מחזיק יד עובר עברה.

הלכה ב

אסור ליהנות בדבר הגזול אפילו לאחר יאוש דיאוש כדי לא קני וכיון שהגזלה הוא בעין ודינא הוא שיחזירנה לבעלי' היא בעצמה אם כן אסור ליהנות ממנה דהוי גזל במה שנהנה בדבר שאינו שלו שלא ברשות בעלים.

הלכה ג

מי שעבר ואכל גזלה של אחר יאוש פטור מלשלם וקודם יאוש אם רצה בעל הגזלה לגבות ממנו גובה כדתנן במתניתין קמיתא הגוזל ומאכיל בניו פטורים מלשלם ואוקמי' לאח' יאוש וקודם יאוש רצה מזה גובה רצה מזה גובה כדאמ' רב חסדא דכל כמה דלא נתיאשו הבעלים ברשותיה דמריה קאי וזה שאוכלו נעשה כגוזלו מבעליו ותניא התם והשיב את הגזלה אשר גזל מה תלמוד לומר אשר גזל יחזיר כעין שגזל מכאן אמרו הגוזל ומאכיל את בניו פטורין מלשלם ובדידיה ליכא לאוקמי דלעולם חייב אלא בבניו כעין שגזל כלומר אם גזלה קיימת יחזיר אבל אין גזלה קיימת פטורין כדאמרינן. הגוזל ומת

חייבין הבנים לשלם מנכסיו דאישתעבוד נכסי ואם לא הניח אלא מטלטלין הוי כמלוה על פה.

הלכה ט

בני אדם שחזקתן גזלנין אסור להנות מהן דחזקה דהוי גזל. וגבאי המלך שמטבעו יוצא שגובין דבר שהוא חוקק לכל אינו גזל דדינא דמלכותא דינא כדילפינן מקראי דמשפט המלוכה כדנילף בהלכות מלכים בס"ד ואפילו מלך גוי:

פרק ו

הלכה א

יאוש כדי קני באבדה כדתניא בריש אלו מציאות מנין לאבדה ששטפה נהר הואיל ונתיאשו בעלים שהיא מותרת תלמוד לומר אשר תאבד ממנו ומצאתה שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם יצתה זו שאבודה ממנו ואינה מצויה אצל כל אדם אלמא יאוש קני באבדה משום דבהיתרא אתא לידיה כדאמרינן פרק מרובה דף ס"ו א"נ משום דכתיב שמלה שיש בה סימן וחייב להחזיר משום דאינו מתיאש אבל דברים (שיש) [שאין] בהם סימן מתיאש ואינו חייב להחזיר כמו שכתבו התוספות פ' אלו מציאות דף כ"ז. ואם אינו יודע אם נתיאשו חייב להחזיר דאכתי בחזקת בעלים קיימא וכדתנן פרק הגוזל ומאכיל אם נתיאשו דמשמע הא סתמא דלא ידע אם נתיאשו לא. נתחלפו לו כלים בבית המשתה וכו' הוי שואל שלא מדעת ולהכי לא ישתמש בהן וכדתניא פרק חזקת הבתים דף מ"ו וכל שבידו גזל מדבריהם אין מוציאין מידו:

פרק ז

הלכה א

כל מי שנתחייב לחברו ממון שאלו הודה בו חייב לשלם בדין וכפר בו ונשבע על שקר חייב קרן וחומש ואשם כדכתיב וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל וגו' והיה כי יחטא ואשם וגו' וכדאמרינן פרק שבועת העדות ופרק הגוזל. ואם היה חייב לשלם מצד אביו שגזל ואין הגזלה קיימת אינו חייב חומש אם כפר ונשבע והודה דתניא בת"כ אשר גזל על גזלו הוא מוסיף חומש ואינו מוסיף חומש על גזל אביו והיינו כשאין גזלה קיימת דלאו עליה רמיא לשלומי כדתנן הגוזל ומאכיל את בניו פטורין וכו' הילכך כי כפר כפירת דברים בעלמא היא ושבועת ביטוי היא דליכא חומש וקרן מיהא משלם משום דאיכא אחריות נכסים מאביו ועמד בדין וחומש לא משלם דאין משלמין חומש

על כפירת שעבוד הקרקעות דחומש אשבועה הוא דקאתי ולאו שבועה היא דקיימא לן אין נשבעין על הקרקעות וכדאמרינן התם דף ק"ה בהגוזל אבל גזלה קיימת כיון דחייב להחזיר הוי גזל שלו. ואם כפר האב ונשבע והודה ומת משלם בנו קרן וחומש כיון שנתחייב אביו בחומש כשהודה מיחייבי יורשים כדאוקי ר' נחמן התם ואם לא הודה אביו והודה בנו קרן משלם אבל חומש לא דמעטי' קרא מחומש על גזל אביו כשאין גזלה קיימת וקרן מיהא משלם דאיכא אחריות נכסים כדאמר' וכדמרבינן גזלה ועושק אבדה ופקדון דמדכתב קרא כל הני ריבויי משמע שהבן חייב לשלם הקרן כדתני' התם דק"ד. ובין כך ובין כך היורש פטור מן האשם כדתניא התם דפטורין מן האשם דהא מתו בעליו ואם הפרישו בחייו הי' טעון רעייה וכי לא הפרישו פטורין דאשם כפרה הוא ואין כפרה למתים.

הלכה ז

הנשבע לגוי אינו חייב חומש כדכתיב וכחש בעמיתו וכדתניא ופחות משוה פרוטה לאו ממון הוא להתחייב בחומש כדתנן התם וכדאמ' לעיל דאינו נמי בתורת השבה. חומש הוא אחד מארבעה בקרן כדאמר' לענין תוספת חומש מעשר שני בפרק הזהב ויסף חמישיתו עליו שיהא הוא וחומשו חמשה דברי רבי יאשיה דהיינו חומש מלבר שהוא רביע הקרן.

הלכה ח

אין משלם חומש על פי עדים עד שיודה מעצמו כדתנן פרק הגוזל דף ק"ח משום דכתיב בגזל הגר בפ' נשא והתודה וכתיב נמי הכא והיה כי יחטא ואשם ששב מאליו.

הלכה י

מי שנשבע אפילו על שוה פרוטה כדאמרינן חייב להוליך הגזל אחר הנגזל מפני שכבר נתיאשו ואינ' באים עוד לתבעו כדתנן דף ק"ג יוליכנו אחריו למדי דאין לו כפרה עד שיחזור לנגזל עצמו כדכתיב גבי נשבע לשקר לאשר הוא לו וגו' ולא יתן לא לבנו ולא לשלוחו של נגזל דלאו השבה היא עד דמטיא לידיה דנגזל ואם אנסוהו חייב להחזיר אלא אם כן עשה הנגזל שליח בעדים כרב חסדא דלהכי טרח ואוקמי בעדים דליקום ברשותיה והויא השבה מעליא ואם נתן לב"ד או לשליח ב"ד יצא ומיפטר מאחריות הדרך כשנתן לשליח ב"ד ויש לו כפרה מיד ואין צריך להמתין עד שיגיע ליד הנגזל כמו שכתבו שם התוספות דף ק"ג. ואם לא נשאר אצל הגזלן אלא פחות משוה פרוטה בקרן אינו צריך להוליך אחריו כדתנן התם דכיון דכתיב לאשר הוא לו פחות משוה פרוטה לא חשוב.

הלכה יב

החזיר קרן וכפר בחומש נעשה החומש כקרן ומשלם חומש על חומש כיון שנשבע וכדתנן התם ומייתי לה פ' הזהב דנ"ז ומייתו (קרן) [קרא] דוחמישיתו יוסף עליו חמישיות הרבה. וכן חזר ונשבע משלם חומש לכל שבועה ושבועה כדתניא התם בהגוזל וחמישיתו יוסף עליו התורה ריבתה חמשיות הרבה לקרן אחד כשכפר וחזר וכפר:

פרק ח

הלכה א

הגוזל חברו ומת הנגזל יחזיר ליורשיו ואם נשבע לו ואח"כ מת מחזיר ליורשיו קרן וחומש וכדתנן התם דף ק"ג.

הלכה ב

הגוזל את אביו ונשבע לו ומת האב יעשה חשבון עם אחיו על הקרן ועל החומש וכדתנן התם דף ק"ח וכשהגזלה קיימת חייב להוציא הגזלה עצמה מתחת ידו אף על פי שאין לו אחים ואין לו בנים אין לו תקנה עד שתצא מתחת ידו ואפי' לארנקי של צדקה וכדאמר התם משום דכתיב והשיב את הגזלה וגו' דאף על גב דנגזל מצי מחיל כדתנן מחל לו את הקרן וכו' האי גזלן לנפשיה לא מצי מחיל כדאמ' התם.

הלכה ד

הגוזל את הגר שאין לו יורשים ונשבע לו ומת הגר חייב לשלם קרן וחומש לכהנים של אותו משמר ומביא אשמו ואחר כך יתכפר לו כדתנן דף ק"י שנאמר ואם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו האשם המושב לה' לכהן מלבד חטאת הכפורים אשר יכפר בו עליו ובגר שאין לו יורשים הכתוב מדבר דבישראל אין ישראל שאין לו גואל אם אין לו בן או בת או אח יש לו קרוב עד יעקב אבינו הקרוב קרוב יורש אלא בגזל הגר ונשבע לשקר מיירי כדכתיב למעול מעל בה' ותניא התם האשם זה קרן המושב זה חומש וכתיב האשם המושב לכהן הקרן והחומש הוא לכהנים כשנשבע לגר ומת ואין לו יורשים כדאמ'. אבל אם הודה לגר עצמו והגר זקפו עליו במלוה דנפק מתורת גזל ולכי מיית גר זכה במה שבידו מן ההפקר אלא שאין לו תקנה עד שיוציא גזלה מתחת ידו לרבי עקיבא דפליג אדרבי יוסי הגלילי דף ק"ט דכיון דבנשבע לגר ומת הגר מיירי קרא כדכתיב למעול מעל בה' וכתיב ואם אין לאיש גואל וגו' משמע דאם הודה לגר ומת כיון שזכה הגר שזקפן עליו במלוה הוי הוא יורש נכסי הגר אלא דלרבי עקיבא אין לו תקנה עד שיוציא גזלה מתחת ידו כדאמ' לעיל בגזל אביו ומת אביו אבל לכהנים לא מיחייב כיון שהודה בחיי

הגר כדאמרינן. המחזיר גזל הגר בלילה לא יצא כדאמר רבא התם מ"ט אשם קרייה רחמנא כדכתיב האשם המושב דאי תימא זה איל הא כתיב בתריה מלבד איל הכפורים וגו' וכיון דקרייה אשם הוי כוותיה [מה] (מאי) אשם אינו בא בלילה כדכתיב ביום צוותו ואינו בא לחצאין אף קרן. אין הכהנים חולקים גזל הגר כנגד גזל גר אחר כדפשטה התם דף ק"י רבא גופיה ואמר אשם קרייה רחמנא דכיון דאין חולקים קרבן כנגד קרבן כדנפקא בקידושין ובמנחו' פרק אלו מנחות מדכתיב לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו ה"נ בגזל הגר לכהנים דקרייה אשם כדאמ'. כל גזל שאין בו שוה פרוטה לכל כהן מאנשי משמר לא יצא ידי חובה כדאמר רבא התם מדכתיב האשם המושב עד שיהא השבה לכל כהן וכהן ולכך מוסיף משלו עוד להשלים ואיש דכתיב בקרא לאו לאפוקי אשה דתניא התם דף ק"ט אשה מנין כשהוא אומר המושב הרי כאן שנים תרי השבות כתיב להשיב המושב א"נ תרי אשמות כתיב להשיב האשם האשם המושב אם כן מה ת"ל איש איש אתה צריך לחזר אחריו ולשאול אם יש לו בנים קודם שתתנהו לכהן קטן אי אתה צריך לחזר אחריו בידוע שאין לו בנים ויתנהו לכהנים ומהכא נפקא לן דקטן לאו בר אולודי הוא בפרק בן סורר. כהנים מקבלי מתנות הוו בגזל הגר כדפשטי' התם ולכך אין מחזיר להם בפסח החמץ שגזל דעפרא בעלמא הוא ואינו נותן כלום. כהן שגזל גר ונשבע לו ומת אינו זוכה בגזל הגר כדתניא התם דף ק"ט דאם בשל אחרים זוכה בשל עצמו וכו' לא אם אמרת וכו' ודיו לבא מן הדין להיות כנדון מה בשל אחרים אינו זוכה אלא כפי חלקו כך בשל עצמו לא יזכה בו אלא כפי חלקו ומשום דכתיב ואיש את קדשיו לו יהיו דמשמע דגזל נמי דידיה הוא אמר אלא אתיא לכהן לכהן משדה אחוזה דילפינן מגזרה שוה דיוצאה מתחת ידו ומתחלקת לכהנים כי התם. אם מת הגזלן קודם כפרה בני הגזלן יורשים את הגזלה והאשם ירעה כדתנן התם משום דכשמת הגר זכה הוא ביה אלא דבעינן למיעבד השבה כי היכי דתיהוי ליה כפרה אשבועתיה והשתא ליכא תו כפרה כיון דמית ליה והוי אשם שמתו בעליו דקי"ל כל שבחטאת מתה באשם רועה כדא' בדוכתי'.

הלכה יא

נתן הגזלן את הכסף לאנשי משמר ומת קודם כפרה אין יורשי הגזלן יכולין להוציא מיד הכהנים שנאמר ואיש אשר יתן לכהן לו יהיה כדתנן התם דק"י ואפילו היה הגזלן קטן המשמרה שמקרבת האשם בשבתה מוציאה את הכסף מהמשמרה שלקחהו בלא שבתה כדתניא התם לה' לכהן קנאו ה' ונתנו לכהן שבאותו משמר כדכתיב מלבד איל הכפורים אשר יכפר דמשמע למי שהאשם ניתן שהוא למשמרה שהוא בא לכפר בו ניתן

גם כן הכסף. ואין מקריבין את האשם עד שיחזור הקרן כדתנן התם הביא אשמו עד שלא הביא גזלו לא יצא כדילפינן בגמרא מאשר יכפר דכתיב בלשון עתיד ומשמע דכשהשיב לכהן את האשם דהיינו קרן הכסף עדין לא כפר כדכתיב האשם המושב לכהן וגו' אשר יכפר וגו'. אין החומש מעכב גבי נהנה מן ההקדש כדכתי' באיל האשם ונסלח לו איל ואשם מעכבים בהקדש ואין חומש מעכב ומה אשם דהבא בגזל הגר קרן כדילפינן לעיל אף אשם בהקדש קרן ומה הקדש אין חומש מעכב אף הדיוט נמי אין חומש מעכב דילפינן הקדש מהדיוט והדיוט מהקדש כדאיתא התם שלהי פרק הגוזל קמא.

הלכה יד

עבדים ושטרות וקרקעות אין בהם תוספת חומש כיון דאין נשבעין עליהם כדילפינן בדוכתא והכא נמי כל הכתוב בענין פקדון ותשומת יד וכו' הוו מטלטלין וגופן ממון ודרשי כללי ופרטי כדאיתא פרק הגוזל זוטא דף קי"ז יצאו קרקעות ועבדים שהוקשו להם ויצאו שטרות שאין גופן ממון ואם היו גזל גר שאין לו יורשין אין חוזרין לכהנים דכתיב ואם אין לאיש גואל להשיב האשם אליו וגו' לכהן וגו' דהיינו מטלטלי כדאמר'. והקרקע אינה נקנית לעולם לגזלן דברשות בעליה עומדת כדאמ' פרק הגוזל זוטא דף קי"ז כרבנן דרבי אליעזר:

פרק ט

הלכה א

הגוזל קרקע והפסידה ישלם מה שהפסיד או יעמידנה כמו שהיתה דאין קרקע נגזלת ולהכי אם נשחתה מאליה אומר הרי שלך לפניך כדתנן התם שטפה נהר אומר לו הרי שלך לפניך וכן אם נלקחה מידו שלא מחמתו כדתנן התם ואם מחמתו אפילו הראה אותו בכלל שדותיו באונס לאנס חייב משום דינא כמו שפי' התוס' שם.

הלכה ד

אין גובין מן הגזלן בשלא עמד בדין אלא מנכסים בני חורין מפני שהיא כמלוה על פה. גזל והשביח שמין לו וידו על התחתונה דקרקע בחזקת בעליה קיימת וכן השביחה ביד לוקח מן הגזלן נוטל מן הנגזל ההוצאה אם היא פחותה מהשבח והקרן ושאר השבח מן הגזלן אם לא זכה בה שהיתה גזולה וכל הפירות שאכל הלוקח משלם לבעל השדה דברשותיה קיימא כדאמר' וכדכתיב נמי התם השב לה את כל תבואת השדה מיום עזבה את הארץ וגו' ואם אחר שמכרה גזלן לקחה מעצמו מבעלי השדה נתקיימה ביד לוקח דסברא היא דניחא ליה דניקום בהימנותיה ואפילו נתנה במתנה כדאיתא התם פרק קמא

דמציעא דף ט"ו ואם גלה דעתו שאינו רוצה להעמידה כמו מכרה לאחר אחר שקנאה וכו' לא נתקיימה ביה לוקח כדאיתא התם. ואין בעל השדה צריך למסור מודעא על מכר זה אם טוען שבאונס מכרה כיון שהוחזק זה גזלן על שדה זה סמכינן אהאי חזקה לומר דאנוס היה ג"כ במכר וכדאיתא התם:

פרק י

הלכה א

הלוקח מיד גוי שגזל מישראל אם היה הנגזל יכול להוציא מיד הגוי בדיניהם אין יכול להוציא מן הלוקח כדאמר' בהניזקין אין דין אנפרות בבבל דאיכא בי דואר ולא אזיל וקביל חזקה הוא דאחוליה אחליה וכדאית' התם וכן דין סקריקון מן התורה נראה דלוקח ממנו אין חייב להחזיר דבר לבעלים דאחולי אחליה אלא דחכמים תקנו רביע.

הלכה ד

היורד לתוך שדה חברו העשויה ליטע או לחצרו שלא ברשות ונטע ובנה שמין לו כמנהג וידו על התחתונה כיון שירד שלא ברשות ואם ירד ברשות וכן בעל ושותף ידם על העליונה ואם בעל השדה או הבית השלים על מה שעשה היורד שלא ברשות גלה דעתו שרצונו במה שעשה וידו על העליונה וכדאמ' פרק חזקת:

פרק יא

הלכה א

מצות קצו להשיב אבדה לישראל דכתיב השב תשיבם לאחיך וגומר והמתעלם עובר:

אזהרת רפד שלא להתעלם ממנה כדכתיב לא תראה את שור אחיך וגו' והתעלמת מהם וגו' לקח האבדה לפני יאוש ולא השיבה ביטל מצות עשה ועבר על ב' לאוין לא תוכל להתעלם וגו' לא תראה וגו' אפילו היה בעל האבדה רשע מצוה להשב לו אבדתו אבל אוכל נבלות להכעיס ומין ומחלל שבת בפרהסיא אסור להחזיר להן אבידתן כגוי כדאיתא פרק אין מעמידין דף כ"ו לכל אבדת אחיך לרבות את המומר ואוקמינן באוכל נבלות לתיאבון כשאין לו בשר אבל להכעיס מין הוא וכיון דהיו מורידין אותו כדאיתא התם אין מחזירין אבידתו אבל לאוכל לתאבון כתיב והשבותו לו לרבות אבדת גופו וכיון דמצילין אותו הכי נמי אבדתו הוא בכלל דלכל אבדת אחיך כדאמ'.

הלכה ג

אבדת גוי מותרת כדכתיב אחיך לאפוקי גוי וכו' פרק הגוזל ומאכיל דף קי"ג לאחיך אתה מחזיר ולא לגוי ואפילו אתאי לידיה כבר כדכתיב ומצאתה דאתאי לידיה משמע ואפ"ה אחיך ולא גוי והמחזירה נאמר עליו לא יאבה ה' סלוח לו וגו' ובמקום שיש חילול השם אסורה כדאמ' התם וטעותו ליכא חילול השם ומותר כדאמר' לגוי שסמך עליו כדאיתא התם. והמוצא במקום שגוים מצוין שם תמיד ובכל מקום שידוע שנתיאשו הבעלים ממנה מותרת כדאיתא התם.

הלכה י

המוצא בזוט' של ים וכו' אף על פי שיש בה סימן הרי היא של מוצאה כדכתיב אשר תאבד ממנו ומצאתה יצאתה זו שהיא [אבודה] לכל והרי נתיאשו כדאמר' לעיל פ"ו ואם כן אפי' יש בה סימן דהא משום דאבודה לכל הוא מותרת.

הלכה יא

המאבד ממונו לדעת אין נזקקין לו ואין חייבין בהשבתה דקרא דהשב תשיב לאחיך איירי כשנאבדה ממנו שלא מדעתו כדכתיב אשר תאבד ממנו פרט למאבד לדעתו.

הלכה יב

אבדה שאין בה שוה פרוטה אינו חייב בה אית דמפקי לה בגמרא פרק אלו מציאות דף כ"ו מאשר תאבד ואית דמפקי מומצאתה שתהא קרויה מציאה ופרוטה שהוקרה והוזלה וכו' איכא בינייהו וכו'.

הלכה יג

ומה שאין דרכו להחזיר לעצמו אינו חייב להחזירה לחברו כדדרשינן דף ל' והתעלמת פעמים שאתה מתעלם ללמדך בא שמותר להתעלם בזקן ואינה לפי כבודו. ואם הכישה כיון שהתחיל במצוה גומרה ושמירת' עליו כיון שהזיזה ממקומה. החזירה וברחה אפילו כמה פעמים חייב להחזיר שנאמר השב תשיבם כדתנן התם דף ל' ולא תימא השב חדא זימנא תשיבם תרי זימני דהשב אפילו מאה פעמים משמע כדאיתא התם דף ל"א. וחייב להטפל בה עד שיחזירנה לרשות בעליה המשתמר ואפילו גינה וחורבה אם היא משתמר כדאמר' התם תשיבם מכל מקום אפילו לגינה וחורבה דמינטרא והא קא משמע לן דלא בעינן דעת בעלים בהשבת אבדה שהתורה ריבתה בה השבות הרבה כדכתיב השב תשיבם. העושה לפנים משורת הדין מחזיר ואפילו אינה לפי כבודו כדאמר' התם ואת המעשה אשר יעשון זה לפנים משורת הדין.

הלכה יח

כהן אינו מטמא להחזיר אבדה דלא אתי עשה דאבדה ודחי עשה ולא תעשה דטומאה כדכתיב לנפש לא יטמא קדושים יהיו וגו' ותו לא דחינן איסורא מקמיה ממונא כדאיתא התם דף ל'.

הלכה יט

אמר לו אביו אל תחזיר אל יקבל ממנו כדתנן דף ל"ב וכדכתיב איש אמו ואביו וגו' אני ה' אלהיכם כולכם חייבים בכבודי ובלאו הכי כיבוד אב עשה והשבת אבדה לא תעשה ועשה השב תשיבם לא תוכל להתעלם לא אתי עשה ודחי וכו' אלא משום דאיתקש כיבוד אב ואם לכבוד המקום כדכתיב כבד אביך וכתיב כבד את ה' מהונך ה"א ליציית ליה קמ"ל כדאיתא התם.

הלכה כ

חייב לגדור המים הבאים להפסיד בנין חברו משום אבדה כדכתי' לכל אבדת אחיך לכל מרבה אבדת קרקע כדאמר רבא התם דף ל"א:

פרק יב

הלכה א

אבדתו קודמת כשאינו יכול להשיב שתיהן ואפילו לאבדת אביו ורבו כדתנן התם דף ל"ג ובגמרא אמר קרא אפס כי לא יהיה בך אביון שלך קודם לשל כל אדם דלא יהיה בך אביון משמע הזהר מן העניות ואבדת אביו ורבו אם היה אביו חכם אביו קודם דאיכא כבוד תורה וכבוד אביו. וכשהוא מניח אבדתו או מלאכתו להשיב אבדת חברו ששוה יותר אין לו אלא שכרו הראוי לו אלא א"כ התנה וכן מציל כד דבש של חברו בחבית שלו כדאיתא התם פרק הגוזל ומאכיל ובשלא הפסידו כלום אפילו התנו אין לו אלא שכרו כדאיתא התם. ושיירה שטרפוה ועמד אחד והציל לעצמו הרי הוא שלו כיון שלא היו יכולין להציל אלא על ידי הדחק כבר נתייאשו ושותף המציל מן הסתם הוא לאמצע וכן השוכר למשכיר. שיירה שפסקו עם הגייס ממון נותנין לפי הממון שעל עסקי ממון באים ואם שכרו תייר להראות להם הדרך מחשבין אף לפי נפשות שטעות הדרך במדבר סכנת נפשות היא כדתניא התם פרק הגוזל דף קי"ו ואל ישנו ממנהג החמרין כי לפי מנהגם יצאו וכן בספינה וכל שיתנו ביניהם החמרים או הספנים תנאי וכדתניא התם:

פרק יג

הלכה א

הכרזת אבדה הוי מדאוריתא וכדמשמע ממתניתין דף כ"ו אף השמלה היתה בכלל כל אלה וכו' מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין ויש לה תובעין אף כל דבר שיש לו סימנים ויש לו תובעים חייב להכריז כך היא הנוסחא בכל הספרים אלא שהרב ז"ל לקמן פרק י"ד כתב חייב להחזיר ואינו מחזיר אלא בסימנין מובהקין במדה ומשקל ומנין ומקום האבדה דסימנין דאוריתא כדאמר רבא דף כ"ח דכתיב והיה עמך עד דרוש אחיך אותו וכי תעלה על דעתך שיתננו לו קודם שידרשנו אלא דורשיהו אם הוא רמאי בסימנין דהכי משמע עד דרוש אחיך אותו עד דרשיך את אחיך והרמאי צריך עדים כדאמרינן דעדיפי מסימנין וסימנין יתן למי שנותן סימנין מובהקים יותר. כל זמן שהאבדה אצלו הוי כשומר שכר מפני שהוא עוסק במצוה ופטור מכמה מצות עשה ומפרוטה לעני כל זמן שהוא עוסק בשמירתה והוי שומר שכר ופטור מאונסין וחייב בגניבה ואבדה כדאמר'.

הלכה יא

וצריך לבקר את האבדה שלא תפסד דכתיב והשבות לו ראה היאך תשיבנו לו כדתנן התם שלא תאכילנו חצי דמיו שא"כ אין זו השבה אם יאכיל עגל לעגלים סיח לסייחין כדאיתא התם וכשמוכר בב"ד שיש לו רשות להשתמש במעות חייב אפי' באונסין:

פרק יד

הלכה א

השמלה בכלל כל אבדת אחיך היתה ופרט הכתוב חמור להחזירו בסימני מרדעת דקרא יתירא הוא לדרשא אף על פי שאין לו סימן בגופו ופרט שור דאפילו לגיזת זנבו יחזיר וכ"ש גיזת זנב שה שלמה מה היא מיוחדת שיש לה סימנים וחזקתה שיש לה תובעין אף כל שיש לו סימנין הוא בחזקת שיש לו תובעין וחייב להחזיר אבל דבר שאין לו סימן או יש בה סימן ונתייאש או חזקה שנתיאש משעה שנפל כמוצא בים ובנהר וכדאמר' לעיל הוי של מוצאה.

הלכה ה

יאוש שלא ידעו הבעלים שנפל וכשידעו ודאי נתיאשו לא הוי יאוש אפילו בדבר שאין בה סימן. והנוטל קודם יאוש עובר על עשה וב' לאוין אף על פי שהחזירה אח"כ כיון שנטלה שלא להחזירה ואם אח"כ הוא שנתכוון לגוזלה אינו עובר אלא משום השב

תשיב כל זמן שלא החזירה לא רצו ליטלה עד שידעו הבעלים שנפלה ונתיאשו עבר משום לא תוכל להתעלם לבד.

הלכה ח

ספק אם היא של אחד חייב להחזיר אפילו ראה שנפל מג':

פרק טו

הלכה א

דבר המונח או ספק אם הוא מונח או אבוד לא יגע בו כשאין בו סימן דשמא איניש אצנעינהו ואי שקיל להו לית להו סימן בגויהו הלכך לישבקינהו כדאיתא דף כ"ה וכל שחייב להחזיר או להכריז הוי מדאוריתא:

פרק טז

הלכה ז

המוצא מטמון [יכול לומר] (ואמר) שמגוים הקדמונים הם ואינו זוכה לו חצרו כיון שלא היה שלו מעולם והוא אבוד ממנו ומכל אדם ולפיכך היא של מוצאו ואם הוא ספק חדש לא יגע בו שמא מונח הוא מחדש וכשאין הוכחה אם הוא לבעל הבית או לאחר מן השוק שהניחם דרך חוץ בכותל חולקין:

פרק יז

הלכה א

כל מציאה שהיא של מוצאה הוא כשתגיע לידו או לרשותו ואפילו נפל לו עליה מי שהחזיק בה זכה והמגביה מציאה לחברו קנה חברו הגביהו שנים קנו שניהם.

הלכה ח

חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו כדילפינן גבי גט דכתיב ונתן בידה ומרבי' חצרה משום ידה מדכתיב ונתן מ"מ דלא כתיב ובידה יתנהו וכדאמר' פרק ב' אוחזין ד"י וכדכתיב פרק ה' דהלכות גירושין והתם הוא דבעיא שתהא היא סמוכה לחצר אפילו הוא משתמר משום דלהוי דומיא דידה משום דחוב הוא לה אבל הכא לגבי קנין אי הוי חצר משתמר לא בעיא שיהא סמיך לה אלא כשאינו משתמר ושיאמר זכה לי שדי וגבי איש אמרינן התם פרק שנים אוחזין דילפינן חצר משליחות דמרבינן שליחות לאדם

כדכתיב ושלח וכו' ואיתרבי נמי חצר דהוי כשלוחו ומרבינן נמי גבי גנב מדכתיב אם המצא תמצא בידו וגו' גנו חצרו וכו' כדאיתא התם.

הלכה יג

מציאת בתו קטנה ונערה מדינא הרי אלו שלו דהא ילפינן בכתובות דקטנה ואף נערה כל שבח נעורים לאביה כדכתיב בנעוריה בית אביה דבהפרת נדרים הוא דכתיב וכסף קידושין מדרש דאין כסף לאדון זה וכו' ועבד ושפחה כנענים גופם קנוי לו עולמית כדכתיב והתנחלתם אותם לבניכם ומציאתה שלו:

פרק יח

הלכה א

נראה דהשבת שטרי מציאה לבעלים הוי מדרבנן כיון דלא הוי גופן ממון בפרטי דאבדה שור שה שלמה דהא אפילו קרקע דגופו ממון מרבינן ליה מכל אבדת אחיך כדאמר' לעיל ואינה נקראת אבדה כיון שאפשר שיפרעו לו החוב ויכתבו שובר דלראיה בלחוד הוא דקיימי ובגט ובענין קידושין (אמרינן) [סמכינן] אסימנין דאורי' או אטביעות עין כדאמר' בהלכות גירושין פרק שלישי וממה שכתב הרב ז"ל סוף הפרק שהשטרות שדינם שלא יחזיר אם החזיר הם כשרים נראה גם כן שאין החזרת שטרות מן התורה כדאמרינן: